

ПРЕПОРАКА ЗА ОПШТИ ПОЛИТИКИ НА ЕКРН БР.17

ЗА СПРЕЧУВАЊЕ И БОРБА ПРОТИВ НЕТОЛЕРАНЦИЈАТА И ДИСКРИМИНАЦИЈАТА КОН ЛГБТИ ЛИЦАТА

УСВОЕНА НА 28 ЈУНИ 2023 ГОДИНА

Стразбур, 28 септември 2023 година

Ве молиме имајте предвид дека овој документ е превод. Во случај на сомневање, се упатува да се погледнат оригиналните верзии на англиски и француски јазик.

Овој превод е направен со финансиска поддршка на Европската Унија и на Советот на Европа. Наведената содржина е единствена одговорност на Советот на Европа и не значи дека секогаш ги одразува ставовите на Европската Унија.

Секретаријатот на ЕКРН
Генерален директорат за демократија и човечко достоинство
Совет на Европа
F - 67075 СТРАЗБУР Cedex
Тел.: +33 (0) 390 21 46 62
Е-пошта: ecri@coe.int

www.coe.int/ecri

 @EKPH_CoE

ВОВЕД

1. Мандатот на ЕКРН и намерата на оваа Препорака за општи политики (ПОП) е да работи на спречување и спротивставување на дискриминацијата и нетолеранцијата кон лезбејките, хомосексуалците, бисексуалците, трансродовите и интерсексуалните лица¹ (ЛГБТИ²) и да помогне да се развие општество кое ќе ги вклучува ЛГБТИ лицата.³ Во овој контекст, важно е да се нагласи дека, иако ПОП на ЕКРН е упатена до националните власти на земјите-членки, спречувањето и борбата против дискриминацијата и нетолеранцијата кон ЛГБТИ лицата и развојот на инклузивно општество треба да се сфати како одговорност на сите членови на општеството.
2. Во рамките на Советот на Европа, ЛГБТИ лицата сè уште доживуваат висока стапка на дискриминација и злоупотреба, вклучително и насилство, поради нивната сексуална ориентација, родов идентитет и полови карактеристики.⁴ Поединци, исто така, може да бидат подложени на дискриминација и злоупотреба поради нивната поврзаност со ЛГБТИ лица и/или поради нивната перципирана сексуална ориентација, родов идентитет и полови карактеристики. Нетолеранцијата кон ЛГБТИ лицата се манифестира на сложени и разновидни начини, а нејзините последици негативно влијаат на правните, социјалните, политичките и културните идентитети на ЛГБТИ лицата.
3. Во Европа не постои монолитна или еднодимензионална ЛГБТИ популација. Сепак, лезбејките, хомосексуалците, бисексуалците, трансродовите и интерсексуалните лица страдаат од дискриминација и нетолеранција, што може да влече корени од заедничките проблеми како што се сексизмот, мизогинијата, патријархатот и крутите верувања за идентитетот, телото, сексуалноста и родовите улоги. Додека многу лезбејки, хомосексуалци, бисексуалци, трансродови и интерсексуални индивидуи се идентификуваат под поширокиот чадор на ЛГБТИ заедницата, други лица може да веруваат дека поимот „ЛГБТИ“ кој се обидува да ги категоризира сите не ја одразува доволно специфичноста на нивните искуства.
4. При развивањето на мерки за спротивставување на дискриминацијата и нетолеранцијата кон ЛГБТИ лицата, креаторите на политиките (локални/регионални и национални) мора да ја земат предвид различноста што постои во целиот спектар на сексуални ориентации, родови идентитети и полови карактеристики во Европа. Ова вклучува препознавање на поединци кои спаѓаат во повеќе од една ЛГБТИ поткатегорија и кои може да доживеат различни форми на нетолеранција и дискриминација. Конкретно, ЕКРН ги препознава исклучителните искуствата, предизвиците и ранливостите со кои се соочуваат лезбејките, бисексуалните, трансродовите и интерсексуалните жени. Исто така, мора да се разбере дека, иако стратегиите за помош на една група меѓу пошироката ЛГБТИ популација, како што се хомосексуалците или лезбејките, не ги доведуваат во прашање правата на

¹Интерсексуалните лица се раѓаат со биолошки полови карактеристики кои не одговараат на општествените норми или медицинските дефиниции за тоа што ја прави личноста машко или женско. Постојат многу форми на интерсексуалност. Тоа е спектар или сеопфатен термин, а не единствена категорија. За целосна дискусија и објаснување на ЛГБТИ терминологијата, ве молиме погледнете го Поимникот на ЕКРН достапен на веб-страницата на Европската комисија за борба против расизам и нетолеранција, <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/EKRN-glossary>.

²Иако терминот „ЛГБТИ“ се однесува конкретно на лезбејки, хомосексуалци, бисексуалци, трансродови и интерсексуални лица, во рамките на Препораката за општите политики бр. 17 се опфатени сите лица, вклучувајќи ги и небинарните лица, кои доживуваат дискриминација, насилство и нетолеранција врз основа на сексуалната ориентација, родовиот идентитет или половите карактеристики.

³ЕКРН се занимава со нетолеранција и дискриминација на ЛГБТ лицата од 2013 година, кога го започна својот петти циклус за следење на состојбата во земјите. Во рамките на Советот на Европа, ЕКРН беше поттикната да се занимава со правата на ЛГБТ лицата по усвојувањето на Препораката CM/Rec(2010)5 за мерки за борба против дискриминацијата врз основа на сексуалната ориентација или родовиот идентитет од страна на Комитетот на министри на Советот на Европа. При изготвувањето на листата на приоритетни области за својот шести циклус на следење на состојбата во земјите, и по дијалогот со актерите на граѓанското општество како и со телата за еднаквост во земјите-членки, ЕКРН одлучи дополнително да ги вклучи правата на интерсексуалните лица и дискриминацијата врз основа на половите карактеристики, како дел од својата работа. Во 2021 година, Секретаријатот на ЕКРН објави информативен лист за прашањата кои се однесуваат на ЛГБТИ лицата и, преку својата работа за следење на состојбата во земјите, ЕКРН усвои еден сеопфатен пристап и во идентификувањето и во застапувањето на човековите права на ЛГБТИ лицата.

⁴Во согласност со Поимникот на ЕКРН (2023), ЕКРН ја разбира *сексуалната ориентација* како нешто што се однесува на *капацитетот на секоја личност за длабока емотивност, нежност и сексуална привлечност и интимни и сексуални односи со лица од различен род или од истиот род или повеќе од еден род*. ЕКРН го разбира *родовиот идентитет* како нешто што се однесува на *длабоко почувствуваното внатрешно и индивидуално искуство на родот на секоја личност, кое може, а и не мора да одговара на полот доделен при раѓање, вклучувајќи го личното чувство за телото (што може да вклучува, доколку е слободно избрано, модификација на телесниот изглед или функција преку медицински, хируршки или други средства)*. Поважно е тоа дека родовиот идентитет вклучува и изразување на родот, вклучувајќи го и начинот на облекување, говор и манири. ЕКРН ги разбира *половите карактеристики* како нешто што се однесува на *хромозомските, гонадалните и анатомските карактеристики на една личност, кои ги вклучуваат примарните полови карактеристики, како што се репродуктивните органи и гениталиите, и/или хромозомските структури и хормони; и секундарните полови карактеристики, како мускулната маса, гради и/или структурата*.

другите популации, како што се трансродовите и интерсексуалните лица, таквите стратегии можеби нема да се однесуваат на специфичните потреби на тие други групи. Властите мора да водат сметка за барањата на сите лица и групи кои доживуваат дискриминација и нетолеранција врз основа на вистинската или перципираната сексуална ориентација, родов идентитет или полови карактеристики.

5. Тоа што некој е ЛГБТИ, исто така, не може да се одвои од другите карактеристики, вклучувајќи ја и „расата“, ⁵ етничкото или националното потекло, државјанството, религијата, родот и статус на попреченост. ⁶ Степенот до кој едно ЛГБТИ лице може да се соочи со нетолеранција врз основа на сексуалната ориентација, родовиот идентитет или половите карактеристики може значително да биде обликуван, изменет или усложнет од други клучни аспекти на идентитетот или живата реалност, како што се статусот на бегалец или припадноста на заедницата на Ромите или Патувачите. На почетокот на оваа ПОП, ЕКРН потврдува дека, во настојувањето ефикасно да се справи со насилството и дискриминацијата против ЛГБТИ, од витално значење е експлицитно да се осврнеме на многуте начини на кои ЛГБТИ-фобијата се вкрстува со други феномени, вклучително и расизам, ксенофобија, сексизам, аблеизам и верска нетолеранција.

I. Историски контекст

6. Насекаде во Европа, човековите права на ЛГБТИ лицата имале сложена и проблематична историја. ⁷ Лезбејките, хомосексуалците, бисексуалците, трансродовите и интерсексуалните поединци историски биле предмет на стигматизација, нееднаквост и насилство. Тие биле прогонувани, исклучувани и затворани, вклучително и преку испраќање во нацистичките концентрациони логори за време на Втората светска војна.

7. Во многу делови на Европа, консензуалните истополови сексуални активности продолжија да се третираат како кривично дело до втората половина на дваесеттиот век. Ваквите кривични закони, кои честопати имаа широко толкување и примена, не само што им го ускратија правото на лицата да се вклучат во најосновните чинови на физичко и емоционално самоизразување, туку беа користени и како оправдување во политичкиот и другиот јавен дискурс за поширок прогон, вклучувајќи уцена, малтретирање и насилство.

8. Додека законите што ја криминализираат хомосексуалноста беа почесто насочени против машката истополова интимност, нивното постоење, исто така, ја озакони општествената и правната злоупотреба на лезбејките и бисексуалните жени. Исто така, далеку од тоа што укажува на помало непријателство кон женската истополова сексуалност во споредба со истополовата сексуалност на хомосексуалците или нивните бисексуални машки еквиваленти, исклучувањето на женската истополова интимност од кривичното право е показател на тоа како, во рамките на земјите-членки, лезбејската сексуалност честопати била насилно скриена, потисната и подложна на општествена регулација, вклучувајќи го и притисокот за склучување на врски со лица од различен пол. Тоа што било заедничко за сите жени, вклучувајќи ги лезбејките и бисексуалните жени било тоа што сите тие биле предмет на структурна дискриминација, како што се ограничувањата за поседување на имот и стапување во работен однос, што можеби претставувале бариери за остварување на истополови интимни односи.

⁵ Бидејќи сите човечки суштества припаѓаат на ист вид, ЕКРН ги отфрла теориите засновани на постоење на различни „раси“ (во овој контекст, види го Мислењето на ЕКРН за концептот на „расизација“, 2021 година).

⁶ Мандатот на ЕКРН се однесува и на основ на „раса“, етничко/национално потекло, боја на кожа, државјанство, религија, јазик, сексуална ориентација, родов идентитет и полови карактеристики. Сепак, ЕКРН признава дека ЛГБТИ лицата може да доживеат дискриминација врз основа на нивната сексуална ориентација, родов идентитет или полови карактеристики, што исто така се вкрстуваат со други карактеристики кои не спаѓаат во нејзиниот мандат, вклучувајќи попреченост, класа, род, политичко или друго мислење, социјално потекло, имот, возраст и раѓање. Во центрирањето на заштитените карактеристики кои се од нејзин интерес, ЕКРН не треба да се сфати како да имплицира дека постои некаква хиерархија во поглед на дискриминацијата или заштитените основи. Наместо тоа, ЕКРН го препознава фактот дека овие дополнителни карактеристики можат да ги обликуваат, променат и комбинираат начините на кои ЛГБТИ лицата доживуваат дискриминација и нетолеранција во рамките на Советот на Европа.

⁷ *Дискриминација врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет во Европа*, второ издание, (Комесар за човекови права на Советот на Европа, Издаваштво на Советот на Европа, 2011 година), 21-35.

9. Кривичните закони биле користени и за да се осудат трансродовите, небинарните⁸ и другите родово непотврдени лица, особено преку законите против облекување како лице од спротивниот пол, со кои на поединците им се ускратувало правото јавно да го манифестираат и изразат својот родов идентитет, и преку дискриминаторската примена на законите против сомнително задржување на јавно место, кои несразмерно беа насочени кон трансродовите лица во неформалната економијата и трансродовите лица со нерешен редовен статус кога станува збор за станбеното прашање.

10. Освен во поглед на кривичното право, ЛГБТИ лицата честопати биле невидливи во сите други аспекти. Одредбите од законот за граѓанска еднаквост и еднаквост пред органите на управата, кога беа воведени, честопати ја испуштаа сексуалната ориентација, родовиот идентитет и половите карактеристики. ЛГБТИ лицата можеа да бидат отпуштени од нивните работни места, одвоени од нивните семејства, протерани од нивните домови, отстранети од нивните училишта и да им бидат ускратени основните добра и услуги - сето тоа без каков било правен лек. Немало признавање за истополовите семејни врски, а ЛГБТИ лицата честопати се мачеле да ги оправдаат дури и основните права на самоопределување и телесен интегритет.

II. Напредување кон почитување на човековите права на ЛГБТИ лицата во Европа

11. Наспроти оваа проблематична историја, ЕКРН го поздравува фактот дека во последниве години е забележан значителен напредок во рамките на Советот на Европа, вклучувајќи ја и формалната декриминализација на истополовите сексуални односи во сите земји-членки. Овој напредок кон поголемо почитување на човековите права на ЛГБТИ лицата е видлив на сите нивоа на европското општество – правно, политичко, социјално и културно, иако во различни степени во рамките на сите земји-членки.

12. Има докази за зголемена свест и поголемо прифаќање на ЛГБТИ лицата. Припадниците на пошироката јавност, особено помладите генерации, не само што веројатно се позапознаени со прашањата што ги засегаат ЛГБТИ лицата, туку и имаат зголемен контакт со ЛГБТИ лицата во рамките на нивните лични и професионални мрежи.

13. Како пример, во 2019 година, истражувањето на Специјалниот Евробарометар 493 на Комисијата на ЕУ идентификуваше зголемена поддршка во тогашните 28 земји на Европската унија за еднаквост врз основа на сексуалната ориентација, истополовите бракови и прифатливоста на истополовите врски.⁹ Оваа запознаеност преку блискост беше клучен фактор за рушење на ѕидовите на исклученоста на ЛГБТИ лицата и послужи како катализатор за пошироки јавни дискусии околу различностите во поглед на сексуалната ориентација, родовиот идентитет и половите карактеристики.

14. Паралелно со овие променливи општествени ставови, а можеби и како последица од нив, исто така се забележува зголемување на видливоста на лицата кои отворено се идентификуваат како ЛГБТИ лицаво јавната сфера. На пример, се поголем број европски политичари се идентификуваат како ЛГБТИ, вклучително и некои кои имале мандат како шефови на влади или шефови на држави во нивните земји. Изборот на претставници на јавни функции кои се дел од ЛГБТИ заедницата не само што има значајна симболична важност, туку ја зголемува и можноста за ЛГБТИ гласовите и искуствата да се земат предвид кога се усвојуваат локални, регионални и национални политики.

15. Во контекст на правната реформа, во изминатите три децении беа забележани доста брзи промени во однос на човековите права на ЛГБТИ лицата во некои земји-членки. Од позиција каде што кривичните забрани продолжија да фрлаат сенка врз животот на лицата од ЛГБТИ заедницата, значителен број земји усвоија законска заштита од дискриминација, говор на омраза и насилство мотивирано од омраза врз ЛГБТИ лицата.

16. Правниот напредок во Европа резултираше со поголема еднаквост за ЛГБТИ лицата во широк дијапазон на области од секојдневниот живот, вклучително и во вработувањето,

⁸ *Небинарни* треба да се сфати како сеопфатен поим за родови идентитети кој спаѓаат надвор од родовата бинарност на машко или женско. Ова вклучува индивидуи чиј родов идентитет не е исклучиво машки ниту исклучиво женски, кој е комбинација од машки и женски или е помеѓу или надвор од самите родови. Слично на употребата на трансродови, лицата кои се наоѓаат во рамките на небинарниот сеопфатен термин може да се опишат себеси користејќи еден или повеќе поими од широкиот спектар на поими. За целите на ПОП бр. 17, поимот „трансродови“ треба да се сфати како поим кој ги вклучува и небинарните лица.

⁹ *Специјален Евробарометар 493 – Дискриминација во Европа: извештај за објавување* (Комисија на Европската унија, 2019 година), 122-127.

здравството, образованието и домувањето.¹⁰ Законите за недискриминација во земјите-членки сè повеќе се прошируваат и ги опфаќаат трансродовите лица. Исто така, до 2023 година, 39 земји во рамките на Советот на Европа обезбедија процедури за добивање правно признавање на родот.¹¹

17. Во рамките на семејното право, кое долго време беше клучна пречка за ЛГБТИ еднаквоста, од февруари 2023 година, 30 земји-членки на Советот на Европа доделија некаков облик на правен статус на врските меѓу истополовите двојки. Покрај тоа, 19 од овие земји дозволија истополови бракови. Регистрираните партнерства за прв пат беа дозволени во Европа во 1989 година, а првите истополови бракови се склучија во 2001 година. Се поголем број земји-членки сега законски ги признаваат ЛГБТИ лицата како родители и им даваат целосни родителски права и одговорности.

18. Во последните децении, институциите на Советот на Европа одиграа важна улога во унапредувањето на човековите права на ЛГБТИ лицата. Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП), конкретно, донесе голем број клучни пресуди за сексуалната ориентација и родовиот идентитет, што ги забрза реформите во рамките на Европа и пошироко. Од значајните пресуди во *Дуџан против Обединетото Кралство*¹² и *Гудвин против Обединетото Кралство*,¹³ кои потврдија дека законите за криминализирање на хомосексуалноста и апсолутните забрани за правното признавање на родот се некомпатибилни со членот 8 од Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП), ЕСЧП идентификуваше бројни права кои ЛГБТИ лицата треба да ги уживаат без оглед на сексуалната ориентација или родовиот идентитет.¹⁴ Оваа судска пракса е засилена и со важни одлуки на Европскиот комитет за социјални права кога станува збор за дискриминацијата во сексуалното образование и образованието за репродуктивно здравје,¹⁵ и за стерилизацијата наметната како предуслов за правно признавање на родот.¹⁶

19. Правата на кои се повикува ЕСЧП во случаите кои вклучуваат ЛГБТИ жалители или лица кои ја поддржуваат ЛГБТИ еднаквоста се движат од заштита од понижувачки третман, вклучително и заштита од говор на омраза и насилство против ЛГБТИ,¹⁷ преку позитивни обврски за ефективно испитување на секој таков третман,¹⁸ до правото на слобода и безбедност,¹⁹ правото на слобода на изразување (се однесува на унапредување на човековите права на ЛГБТИ лицата),²⁰ правото на слобода на мирно собирање и здружување,²¹ и правото на правно признавање на родот без навредливи услови.²² Во сферата на заштитата на правото на семеен живот особено е активен ЕСЧП, кој потврдува дека трансродовите лица²³ и истополовите парови²⁴ можат да уживаат во семеен живот, проширувајќи ја заштитата на еднаквоста за истополовите двојки во области, како што се

¹⁰ Закон за дискриминација по основ на сексуална ориентација надвор од пазарот на трудот (Канцеларија за публикации на Европската унија, 2020 година); *Транс и интерсексуалните права на еднаквост во Европа – компаративна анализа* (Канцеларија за публикации на Европската унија, 2018 година).

¹¹ *Имплементација на Препораката CM/Rec(2010)5 на Комитетот на министри за мерки за борба против дискриминацијата врз основа на сексуалната ориентација или родовиот идентитет - Тематски извештај за правно признавање на родот во Европа*, GT-ADI-SOGI(2022)7. Управен комитет за антидискриминација, различност и вклученост (CDADI) – Комитет на министрите на Советот на Европа, Работна група за сексуална ориентација, родов идентитет, родово изразување и полови карактеристики (GT-ADI-SOGI).

¹² Жал. Бр. 7525/7 (ЕСЧП, 22 октомври 1981 година).

¹³ Жал. Бр. 28957/95 (ЕСЧП, 11 јули 2002 година).

¹⁴ *Салгеиро да Силва Мута против Португалија*, Жал. бр. 33290/96 (ЕСЧП, 21 декември 1999 година); *Идентоба и други против Грузија*, Жал. бр. 73235/12 (ЕСЧП, 12 мај 2015 година); Видете ги генерално информациските листови на Европскиот суд за човекови права за *Хомосексуалноста: криминалните аспекти, прашањата за сексуалната ориентација и родовиот идентитет* на „Информациски листови“ (веб-страница на *Европскиот суд за човекови права*), <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=press/factsheets&c>. Видете ги и Тематските информациски листови на Одделот за извршување на пресудите на Европскиот суд за човекови права, за правата на ЛГБТИ лицата <https://rm.coe.int/thematic-factsheet-lgbti-eng/1680a3b2d7>.

¹⁵ *Меѓународен центар за правна заштита на човековите права (INTERIGHTS) против Хрватска*, Жалба бр. 45/2007 (2009).

¹⁶ *Трансродова Европа и ИЛГА-Европа против Република Чешка*, Жал. бр. 117/2015 (2018).

¹⁷ *Оганезова против Ерменија*, Жал. бр. 71367/12, Жал. бр. 72961/12 (ЕСЧП, 15 мај 2022 година).

¹⁸ *Идентоба и други против Грузија*, Жал. бр. 73235/12 (ЕСЧП, 12 мај 2015 година).

¹⁹ *Види пр. OM против Унгарија*, Жал. бр. 9912/15 (ЕСЧП, 5 јули 2016 година).

²⁰ *Баев и други против Русија*, Жал. бр. 67667/09 (ЕСЧП, 20.06.2017).

²¹ *Бачковски и други против Полска*, Жал. бр. 1543/06 (ЕСЧП, 3 мај 2007 година).

²² *АП, Гарсон и Нико против Франција*, Жал. бр. 79885/12 (ЕСЧП, 06.04.2017 година); *X и Y против Романија*, Жал. бр. 2145/16 (ЕСЧП, 19 јануари 2021 година).

²³ *X, Y и Z против Обединетото Кралство*, Жал. бр. 21830/93 (ЕСЧП, 22 април 1997 година).

²⁴ *Шалк и Колф против Австрија*, Жал. бр. 30141/04 (ЕСЧП, 22 ноември 2010 година).

наследувањето на станарското право,²⁵ пристапот до здравственото осигурување,²⁶ дозволите за престој²⁷ и посвојувањата,²⁸ како и препознавањето на фактот дека земјите потписнички на ЕКЧП имаат обврска да обезбедат правно признавање и заштита на истополовите парови.²⁹

20. Придонесот на ЕСЧП во унапредувањето на човековите права на ЛГБТИ лицата е зајакнат преку работата на другите тела и институции во рамките на Советот на Европа. Во 2010 година, Комитетот на министри ја издаде својата клучна Препорака CM/Rec(2010)5 во врска со мерките за борба против дискриминацијата врз основа на сексуалната ориентација или родовиот идентитет. Во оваа Препорака, Комитетот на министри конкретно ги повика земјите-членки да „се погрижат дека се усвоени и ефективно имплементирани законските и другите мерки за борба против дискриминацијата врз основа на сексуалната ориентација или родовиот идентитет, за да се гарантира почитување на човековите права на лезбејките, хомосексуалците, бисексуалците и трансродовите лица и да се промовира толеранција кон нив“.³⁰

21. Слични препораки усвоија и други институции на Советот на Европа. Во последниве години, Парламентарното собрание усвои резолуции, меѓу другите теми, за еднаквоста на трансродовите³¹ и интерсекс³² лицата, за правото на приватен и семеен живот без разлика на сексуалната ориентација,³³ и за борба против растечката омраза кон ЛГБТИ лицата.³⁴

22. Овој ангажман е засилен со резолуциите на Конгресот на локални и регионални власти на Советот на Европа, кои сè повеќе ги повикуваат локалните и регионалните власти да ги заштитат ЛГБТИ лицата,³⁵ и кој потврди дека „не може да се повикува ниту на вредностите (културни, традиционални или религиозни), ниту на правилата на „доминантната култура“ во одредени држави за да се оправда говорот на омраза или која било друга форма на дискриминација, вклучително и врз основа на сексуалната ориентација или родовиот идентитет“.³⁶ Исто така, последователните комесари за човекови права, преку нивните мандати за промовирање на свеста и почитувањето на човековите права во рамките на земјите-членки, одиграа важна улога во појаснувањето на начинот на кој заштитата на човековите права се применува кога станува збор за ЛГБТИ лицата во Европа, со што им помогнаа на земјите-членки да усвојат политики кои се инклузивни за ЛГБТИ лицата и да ги идентификуваат прекршувањата на правата тогаш кога ќе се случат, преку изјави, извештаи за посети на земјите, коментари за човекови права и тематски трудови.³⁷ Европската комисија за демократија преку правото (Венецијанската комисија) зазема сè поцврст став во одбрана на правата на ЛГБТИ лицата, особено кога има ограничувања во пристапот до информации или цензура на информациите поврзани со сексуалната ориентација и родовиот

²⁵ *Карнер против Австрија*, Жал. Бр. 40016/98 (ЕСЧП, 24 јули 2003 година).

²⁶ *ПБ и ЈС против Австрија*, Жал. Бр. 18984/02 (ЕСЧП, 22 октомври 2010 година).

²⁷ *Тадеучи и Меккол против Италија*, Жал. Бр. 51362/09 (ЕСЧП, 30 јуни 2016 година).

²⁸ *X и други против Австрија*, Жал. Бр. 19010/07 (ЕСЧП, 19 февруари 2013 година). Во врска со правата на трансродовите родители, види: *АМ и други против Русија*, Жал. бр. 47220/19 (ЕСЧП, 06 јули 2021 година).

²⁹ *Олиари и други против Италија*, Жал. бр. 18766/11 и 36030/11 (ЕСЧП, 21 јули 2015 година); *Федотова и други против Русија*, Жал. Бр. 40792/10, 30538/14 и 43439/14 (ЕСЧП, 17 јануари 2023 година); *Бухучеану и други против Романија*, Жал. Бр. 20081/19 и 20 Други (ЕСЧП, 23 мај 2023 година).

³⁰ Препорака CM/Rec(2010)5 на Комитетот на министри на Советот на Европа, препорака (2).

³¹ Резолуција 2048 (2015) на Парламентарното собрание на Советот на Европа за дискриминација на трансродовите лица во Европа, Текст усвоен од Собранието на 22 април 2015 година (15-та седница).

³² Резолуција 2191 (2017) на Парламентарното собрание на Советот на Европа за унапредување на човековите права и елиминирање на дискриминацијата на интерсексуалните лица, Текст усвоен од Собранието на 12 октомври 2017 година (35-та седница).

³³ Резолуција 2239 (2018) на Парламентарното собрание на Советот на Европа за приватен и семеен живот: Постигнување на еднаквост без оглед на сексуалната ориентација, текст усвоен од Собранието на 10 октомври 2018 година (3-та седница).

³⁴ Резолуција 2417 (2022) на Парламентарното собрание на Советот на Европа за борба против растечката омраза кон ЛГБТИ лицата во Европа, Текст усвоен од Собранието на 25 јануари 2022 година (3-та седница).

³⁵ Конгрес на локалните и регионалните власти на Советот на Европа, Резолуција 380(2015) за гарантирање на правата на лезбејките, хомосексуалците, бисексуалците и трансродовите лица (ЛГБТ): одговорност за градовите и регионите во Европа; Конгрес на локалните и регионалните власти на Советот на Европа, Резолуција 470(2021) за заштита на ЛГБТИ лицата во контекст на растечкиот говор на омраза и дискриминација против ЛГБТИ: Улогата на локалните и регионалните власти.

³⁶ Конгрес на локалните и регионалните власти на Советот на Европа, Резолуција 380(2015) за гарантирање на правата на лезбејките, хомосексуалците, бисексуалците и трансродовите лица (ЛГБТ): одговорност за градовите и регионите во Европа, (2). Истиот аргумент го употреби Европскиот суд за човекови права во случајот *Беизарас и Левицкас против Литванија*, Жал. Бр. 41288/15 (ЕСЧП, 14 јануари 2020 година).

³⁷ Види пр. *Човековите права и родовиот идентитет*, CommDH/IssuePaper (2009), Издаваштво на Советот на Европа, 2009 година; *Дискриминација врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет во Европа*, второ издание, (Издаваштво на Советот на Европа, 2011); *Човековите права и интерсексуалните лица* – Издаваштво на Советот на Европа, 2015 година.

идентитет.³⁸

III. Постојани предизвици за човековите права на ЛГБТИ лицата во рамките на Советот на Европа

23. Иако ЕКРН ги поздравува овие важни достигнувања, исто така препознава дека преостануваат многу сериозни предизвици. Како и со примерите на напредок, континуираните предизвици за човековите права на ЛГБТИ лицата во Европа се повеќеслојни, со што се ограничува социјалната вклученост, правната заштита и учеството во сите сфери на животот на ЛГБТИ лицата.

24. ЕКРН, исто така, ја препознава важноста од идентификувањето, планирањето и спротивставувањето на новите или новонастанатите извори на нетолеранција и дискриминација против ЛГБТИ лицата. На пример, додека напредокот во технологијата има потенцијал да го подобри уживањето на човековите права и учеството на ЛГБТИ лицата во општеството, некои форми на технологија, како што е вештачката интелигенција, вклучително и препознавањето на лица и алгоритамски системи, исто така може да се користат за поткопување на приватноста, безбедноста и еднаквоста на ЛГБТИ лицата.

Недостаток на доверливи податоци и соодветни политики

25. Во рамките на Советот на Европа, постои недостиг на податоци во врска со распространетоста, личните ситуации (на пр. здравствениот, економскиот и образовниот статус), меѓусебните карактеристики и животните искуства на ЛГБТИ лицата. Ова отсуство на податоци е особено забележливо во однос на лезбејките, бисексуалните, трансродовите и интерсексуалните жени. Тоа може да е резултат и на рамнодушност кај јавните службеници кога станува збор за собирање на податоци во врска со сексуалната ориентација, родовиот идентитет и половите карактеристики, како и од стравот кај некои лица да го откријат својот ЛГБТИ статус на трети лица, вклучително и оние на позиции на власт. Иако новонастанатите податоци, кои сепак постојат, укажуваат на значителни проблеми за ЛГБТИ лицата во Европа, недостатоците во систематското и доверливото собирање на податоци за ЛГБТИ лицата ги зголемуваат потешкотиите - како во спречувањето на дискриминацијата против ЛГБТИ заедницата, така и во изготвувањето на соодветни мерки за промовирање на уживањето на човековите права од страна на ЛГБТИ лицата.

26. Без доследно разбирање на доживеаните искуства и на предизвиците со кои се соочуваат ЛГБТИ лицата засновано на докази, вклучително и оние кои доживуваат вкрстена дискриминација, како што се лицата кои припаѓаат на заедниците на Ромите и на Патувачите, креаторите на политики се недоволно подготвени да ги идентификуваат и ефективно да се справат со реалните потреби на оваа разновидна популација. Резултатот е зголемена веројатност за усвојување на политики кои се базираат на стереотипи или претпоставки. Овој ризик е зголемен кога станува збор за лезбејките, бисексуалните, трансродовите и интерсексуалните жени, кои, поради проблеми при вработувањето и контактот при собирање на податоци, може да бидат недоволно или несоодветно застапени во тековните локални, регионални и национални податоци. Исто така, во случај на сеопфатни податоци за сексуалната ориентација, родовиот идентитет и половите карактеристики, на противниците им е сè полесно да ги отфрлат човековите права на ЛГБТИ лицата како маргинални или гранични грижи. ЕКРН потврдува дека отсуството на податоци не укажува на тоа дека ЛГБТИ лицата не трпат нетолеранција, насилство и други злоупотреби.

27. Прашањето за видливоста и веродостојните податоци е особено актуелно во контекст на интерсексуалните лица. Во многу европски земји, и покрај зголеменото застапување и формалната осуда, има ограничен успех во спречувањето на нетерапевтските медицински или таканаречени процедури за „нормализирање на полот“ на интерсексуални деца без нивна слободна и информирана согласност и без соодветни информации за можните

³⁸Европска комисија за демократија преку право, унгарско мислење за компатибилноста со меѓународните стандарди за човекови права на Законот LXXIX за изменување и дополнување на одредени закони за заштита на децата, Мислење бр. 1059/2021 CDL-AD(2021)050, усвоено на 129-та пленарна сесија (Венеција/онлајн, 10-11 декември 2021 година). Европска комисија за демократија преку правото, Мислење за прашањето за забраната на таканаречената „пропаганда на хомосексуалност“ во контекст на неодамнешното законодавство во некои земји-членки на Советот на Европа, Мислење 707/2012 CDL-AD(2013)022, усвоено на 95-та Пленарна седница (Венеција, 14-15 јуни 2013 година).

физички и психички ефекти врз засегнатите лица или нивните родители и старатели.³⁹ Иако голем број земји-членки донесоа мерки за забрана или ограничување на овие интервенции, практиката останува во голема мера недоволно истражена и често се одлучува во рамките на дискрецијата и регулативата на домашните медицински тела и самите лекари. Овие таканаречени процедури за „нормализација“, кога се спроведуваат од социјални причини - како што се вознемиреност на родителите, преференции во однос на естетиката или очекувана идна стигматизација⁴⁰ – и без терапевтско медицинско оправдување, претставуваат јасно кршење на човековите права.⁴¹ Тие можат да доведат до доживотни последици за интерсексуалните лица, вклучувајќи стерилизација, тешки лузни, губење на сексуалното функционирање, психолошка траума и потреба од екстензивен дополнителен третман.⁴² Непотребните и недоброволни медицински процедури наметнуваат сериозна загриженост за правата на достоинство, телесен интегритет и заштита од нечовечко или понижувачко постапување.⁴³

28. Поопшто, од истражувањата исто така произлегува дека, дури и кога земјите-членки имаат усвоено политики во корист на безбедноста и еднаквоста на ЛГБТИ лицата, засегнатата заедница може да продолжи да доживува високи стапки на насилство и дискриминација. На пример, наодите од истражувањето во тогашните 28 земји на Европската унија, плус Србија и Северна Македонија, открија дека 38% од испитаниците доживеале вознемирување во претходната година бидејќи биле ЛГБТИ лица. Во истото истражување, 21% од испитаниците посочиле дека се чувствуваат дискриминирани на работа затоа што се ЛГБТИ лица и 37% од испитаниците се чувствувале слично дискриминирани во други области покрај вработувањето.⁴⁴ Овие наоди, исто така, ги илустрираат потенцијалните граници на формално-правните интервенции и сугерираат дека, без оглед на нивото на постојната заштита, значителен број ЛГБТИ лица во Европа продолжуваат да живеат во ситуации на нееднаквост, ризик и насилство.⁴⁵

Потребна е поодлучна акција во областа на инклузивното образование

29. ЛГБТИ учениците и студентите⁴⁶ се значително под влијание на степенот до кој прашањата за сексуалната ориентација, родовиот идентитет и половите карактеристики, или прашањата поврзани со различноста во семејните форми, не се интегрирани во политиките и практиките кои ги регулираат сите нивоа на образование. Чувствителниот, соодветен на возраста и отворен пристап кон родот и сексуалноста може да промовира почит кон ЛГБТИ учениците и студентите и да ја спречи културата на малтретирање, вознемирување, дискриминација и насилство. Спротивно на тоа, образовните политики засновани на молчење или стигматизација може да ја засилат маргинализацијата на ЛГБТИ учениците и

³⁹ Резолуција 2191 (2017) на Парламентарното собрание на Советот на Европа за промовирање на човековите права и елиминирање на дискриминацијата на интерсексуалните лица, Текст усвоен од Собранието на 12 октомври 2017 година (35-та седница); Резолуција на Европскиот парламент од 14 февруари 2019 година за правата на интерсексуалните лица ([2018/2878 \(RSP\)](#)).

⁴⁰ Види општо: Резолуција 2191 (2017) на Парламентарното собрание на Советот на Европа за промовирање на човековите права и елиминирање на дискриминацијата на интерсексуалните лица, Текст усвоен од Собранието на 12 октомври 2017 година (35-та седница).

⁴¹ Комесар за човекови права на Советот на Европа, *Човековите права и интерсексуалните лица – тематски труд* (Издаваштво на Советот на Европа, 2015 година).

⁴² Резолуција 2191 (2017) на Парламентарното собрание на Советот на Европа за промовирање на човековите права и елиминирање на дискриминацијата на интерсексуалните лица, Текст усвоен од Собранието на 12 октомври 2017 година (35-та седница).

⁴³ Европски суд за човекови права, *М против Франција*, Жал. бр. 42821/18 (ЕСЧП, 19 мај 2022 година); Специјален известувач за тортура и друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување, *Извештај на Специјалниот известувач за тортура и друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување*, Док. на ООН Бр. А/НRC/31/57 (5 јануари 2016 година). Европскиот суд за човекови права сè уште нема донесено одлука за тоа дали таканаречените „нормализирачки“ интервенции се компатибилни со Европската конвенција за човекови права. Меѓутоа, во пресудата каде што ЕСЧП на крајот одлучи дека барањето е недопустливо, видете ја дискусијата на ЕСЧП за таквите постапки во контекст на чл. 3; Европски суд за човекови права, *М против Франција*, Жал. бр. 42821/18 (ЕСЧП, 19 мај 2022 година).

⁴⁴ Агенција за фундаментални права на Европската унија, ЕУ-ЛГБТИ: Долг пат до ЛГБТИ еднаквост, Луксембург, Канцеларија за публикации на Европската унија (2020 година).

⁴⁵ Види пр. Мери-Ен Валфорт, ЛГБТ во земјите од ОЕЦД: Преглед, Работни документи на ОЕЦД за социјална заштита, вработување и миграција, бр. 198 (2017, Издаваштво на ОЕЦД, Париз); Комисија за еднаквост и недискриминација на Парламентарното собрание на Советот на Европа, *Борба против растечката омраза кон ЛГБТИ лицата во Европа* (Док. бр. 15425 17 декември 2021 година); Резолуција 2417 (2022) на Парламентарното собрание на Советот на Европа за борба против растечката омраза кон ЛГБТИ лицата во Европа, Текст усвоен од Собранието на 25 јануари 2022 година (3-та седница).

⁴⁶ За целите на ПОП бр. 17, ЕКРН, иако го препознава фактот дека постојат суштински разлики помеѓу учениците во различни контексти и дека тие контексти ќе го обликуваат начинот на кој учениците и студентите доживуваат ЛГБТИ-фобична дискриминација и нетолеранција, го користи терминот „ЛГБТИ ученици и студенти“ за да ги опфати сите ЛГБТИ ученици и студенти, вклучително и оние кои се во предучилишна возраст и градинка, како и онаму каде што станува збор за ученици и студенти со ЛГБТИ родители.

студентите и да ги легитимираат предрасудите против ЛГБТИ лицата.⁴⁷ Ваквите средини создаваат акутен и хроничен стрес и имаат негативен ефект врз физичкото и менталното здравје и благосостојбата на ЛГБТИ учениците и студентите.

30. Во многу европски земји, образовните програми малку упатуваат на ЛГБТИ лицата и различните форми на семејство, или поради формални забрани или како последица на официјална амбивалентност. Отсуството, било намерно или ненамерно, на инклузивни образовни ресурси соодветни на возраста, вклучувајќи сеопфатни врски и сексуално образование, ја зајакнува социјалната изолација и служи за разликување на младите ЛГБТИ ученици и студенти од нивните врстници.⁴⁸ Во Европа, ЛГБТИ учениците и студентите се особено ранливи на малтретирање, насилство и злоупотреба,⁴⁹ честопати како последица на незнаење и недоразбирање во врска со сексуалната ориентација, родовиот идентитет и половите карактеристики. Инклузивното образование е важен фактор за спречување на ваквите недоразбирања. Лишувањето на учениците од можноста да учат за идеите на почитување, отвореност и инклузивност може само да доведе до дополнително малтретирање и злоупотреба.

Недостаток на формално препознавање и заштита на истополовите парови и ЛГБТИ семејните врски

31. И покрај значителниот напредок во последните години, преостануваат голем број земји-членки од Советот на Европа без формално признавање или заштита на ЛГБТИ семејните врски. Во овие земји, односите меѓу истополовите двојки се лишени од правен статус, вклучувајќи брак, регистрирано партнерство или заеднички живот. ЛГБТИ лицата, исто така, може да се соочат со фактот што нивната истополова врска, формализирана во една земја-членка, не е правно признаена во земјата во која што се преселиле во друга европска земја.⁵⁰ Во пракса, отсуството на правно признавање ги изложува истополовите двојки на социјална и финансиска ранливост, при што им недостига пристап дури и до основната социјална заштита и можност да им се ускрати правото да донесуваат важни одлуки за своите најблиски, вклучително и избор поврзан со итната медицинска помош.

32. ЛГБТИ лицата исто така може да имаат мала заштита кога станува збор за нивните деца. Исклучени од сите формални патишта за создавање семејство, како што се посвојувањето и потпомогнатото оплодување, овие ЛГБТИ лица, особено небиолошките родители, не се сигурни кога станува збор за нивните постојни семејства и можат да бидат лишени од пристап до своите деца без ефективен пристап до правни средства. Тоа има негативни последици и на правото на децата да уживаат во семејниот живот. Во голем број земји-членки, ЛГБТИ родителите може да бидат лишени од нивниот правен статус како родители, иако овој статус е валидно воспоставен во друга земја-членка.⁵¹

33. Некои земји-членки сега ги укинуваат или не ги спроведуваат претходно усвоените закони, кои ги поддржуваат човековите права на ЛГБТИ лицата. Ова повлекување, што е евидентно во сферата на семејниот живот и другите области на правото, материјално ја намалува безбедноста и еднаквоста на ЛГБТИ лицата.⁵² Исто така, постојат сè поголеми докази за националните јурисдикции кои одбиваат да спроведат клучна заштита за ЛГБТИ лицата, како што се партнерските права⁵³ и родителските права,⁵⁴ како и слободата да се

⁴⁷ *Безбедно на училиште: Одговори на образовниот сектор на насилство врз основа на сексуална ориентација, родов идентитет/израз или полови карактеристики во Европа* (Совет на Европа, 2018 година), 37-39. Види исто така: Комесар за човекови права на Советот на Европа, Коментар за човекови права, „Сеопфатното сексуално образование ги штити децата и помага да се изгради побезбедно, инклузивно општество“ (21 јули 2020 година).

⁴⁸ Види УНЕСКО, *Меѓународно техничко упатство за сексуално образование: пристап преку информации засновани на докази* (УНЕСКО, 2018) <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770>.

⁴⁹ *Безбедно на училиште: Одговори на образовниот сектор на насилство врз основа на сексуална ориентација, родов идентитет/израз или полови карактеристики во Европа* (Совет на Европа, 2018 година), 22-24.

⁵⁰ Види на пр. Пресуда од 5 јуни 2018 година, *Коман*, С673/16, ЕУ:С:2018:385; *Релу-Адриан Коман и други против Романија*, Жал. бр. 2663/21 (ЕСЧП, соопштено на 9 февруари 2021 година).

⁵¹ Пресуда од 14 декември 2021 година, *В.М.А.*, С490/20, ЕУ:С:2021:1008. Види исто така: *Алина Трифонида и Роберт Винтемут, Пречки за слободното движење на семејствата од виножитото во ЕУ: Студија на барање од Комитетот ПЕТИ* (Европска унија, 2021 година).

⁵² Види пр. Здружен закон (Омнибус закон) Т/9934 (мај 2020 година), чл. 3, Унгарија; Уставен суд на Бугарија, Уставно досие бр. 3/2018, пресуда бр. 13 (27 јули 2018 година); Предлог-закон бр.301/1995 (март 2023), Словачка.

⁵³ *Релу-Адриан Коман и други против Романија*, Жал. бр. 2663/21 (ЕСЧП, соопштено на 9 февруари 2021 година); Пресуда од 5 јуни 2018 година, *Коман*, С673/16, ЕУ:С:2018:385.

⁵⁴ Пресуда од 14 декември 2021 година, *В.М.А.*, С490/20, ЕУ:С:2021:1008.

изрази ЛГБТИ идентитетот,⁵⁵ дури и кога тоа го бара или Европскиот суд за човекови права или Судот на правдата на Европската унија.

Неуспех да се обезбеди правно признавање на родот и заштита на трансродовите лица

34. Во голем број европски земји, пристапот до правна заштита, особено оние кои се наменети за покривање на трансродовите лица, како што е правото на легално признавање на полот, се зависни од поединецот кој ќе ги задоволи навредливите или инвазивните предуслови.⁵⁶ Овие предуслови за пристап до основните права може, во зависност од јурисдикцијата, да се манифестираат во повеќе различни форми, како што се обврски да се подложат на несакан медицински третман или операција, стерилизација, задолжителен развод од постоечките бракови или плаќање значителни такси. Барањата честопати функционираат како непремостлива пречка за многу трансродови лица кои сакаат да ги остварат своите човекови права. Исто така, постојат докази дека, и покрај општата поддршка за правното признавање на полот, ставовите на јавноста во голем број европски земји се станати поригидни против ова основно човеково право.⁵⁷

Непостојење на законски гаранции за интерсексуалните лица

35. Отсуството на формална заштита за интерсексуалните лица е особено очигледно. Неколку европски земји обезбедуваат експресна заштита на интерсексуалните лица преку вклучување на „половите карактеристики“ како формална основа во законите за еднаквост и борба против дискриминацијата, како и во законите за борба против говорот на омраза и кривичните дела од омраза. Во другите јурисдикции, останува отворено прашање дали домашните судови ќе ја толкуваат постојната „полова“ или „родова“ заштита со вклучување на нееднаквиот третман на интерсексуалните лица. Оваа ситуација ја зголемува несигурната положба во која може да се најдат интерсексуалните поединци во Европа.⁵⁸

Детските права и изложеноста на ЛГБТИ лицата на практики за конверзија

36. Област од особена загриженост е заштитата на ЛГБТИ децата, како и на оние млади луѓе кои имаат ЛГБТИ родители или старатели.⁵⁹ Овие деца и адолесценти може да бидат исклучени, или целосно или делумно, од законите кои ги вклучуваат ЛГБТИ лицата, а нивните потреби и желби премногу често се подредени на предрасудите и пристрасноста на возрасните. Таквата ситуација не е во согласност со основниот принцип на човекови права кој гласи дека, во сите дејствија што се однесуваат на децата, примарна важност треба да се даде на најдобриот интерес на детето.⁶⁰

37. ЛГБТИ младите се особено ранливи на практиките на конверзија. Овие крајно неетички интервенции, кои понекогаш се нарекуваат таканаречени „терапии“ на конверзија, имаат за цел да ја променат сексуалната ориентација и/или родовиот идентитет на поединците. Практиките на конверзија може да вклучуваат повеќе форми на однесување, вклучително и физичко, емоционално или психичко малтретирање, а исто така може да бидат извршени и против возрасните ЛГБТИ поединци. Практиките на конверзија се осудени од актерите за човекови права,⁶¹ а се забранети во се поголем број европски земји.⁶² Иако се неефикасни во постигнувањето на нивните наведени цели, практиките на конверзија може

⁵⁵ Баев и други против Русија, Жал. Бр.67667/09 (ЕСЧП, 20.06.2017).

⁵⁶ Човековите права и родовиот идентитет, CommDH/IssuePaper(2009), Издаваштво на Советот на Европа, 2009 година); Имплементација на Препораката CM/Res(2010)5 на Комитетот на министри за мерки за борба против дискриминацијата врз основа на сексуалната ориентација или родовиот идентитет - Тематски извештај за правното признавање на полот во Европа, Док. GT-ADI-SOGI(2022)7, CDADI, GT-ADI-SOGI.

⁵⁷ Специјален Евробарометар 493 – Дискриминација во Европа: извештај за објавување (Комисија на Европската унија, 2019 година), 128-131.

⁵⁸ Транс и интерсексуалните права на еднаквост во Европа – компаративна анализа (Канцеларија за публикации на Европската унија, 2018); Човековите права и интерсексуалните лица – тематски труди (Издаваштво на Советот на Европа, 2015 година). Во 2022 година, Европскиот суд за човекови права, иако го отфрли барањето поради неоснованост, предложи дека ќе го заштити телесниот интегритет на интерсексуалните деца и млади лица во соодветна парница. Види: Европски суд за човекови права, *М против Франција*, Жал. бр. 42821/18 (ЕСЧП, 19 мај 2022 година).

⁵⁹ Види пр. Совет на Европа, *Стратегија на Советот на Европа за правата на детето (2022-2027)* (Совет на Европа, 2022), 23.

⁶⁰ Конвенција на Обединетите нации за правата на детето, чл. 3 (1).

⁶¹ Извештај на независниот експерт за заштита од насилство и дискриминација врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет, Практики на таканаречената „конверзивна терапија“, ОН Док. Бр. A/HRC/44/53 (1 мај 2020 година). Види исто така: Комесар за човекови права на Советот на Европа, „Нема што да се лекува: ставање крај на таканаречените „терапии за конверзија“ за ЛГБТИ лицата“ (16 февруари 2023 година) <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/nothing-to-cure-putting-an-end-to-so-called-conversion-therapies-for-lgbti-people>.

⁶² Види пр. *Забрани за „терапии“ за конверзија Ситуацијата во одредени земји-членки на ЕУ*, Брифинг на Европскиот парламент (Европска унија, 2022 година).

да имаат доживотно негативни влијанија врз менталната и физичката благосостојба на ЛГБТИ лицата. Тие ги поткопуваат правата на ЛГБТИ лицата да живеат достоинствено и ослободени од нечовечки или понижувачки третман.

Несоодветно постапување со барањата за азил на ЛГБТИ лицата

38. Во сферата на законите за азил и бегалци, основаниот страв од прогон или малтретирање поради фактот што станува збор за ЛГБТИ лице се признава како основ за добивање на азил.⁶³ Сепак, дури и во земјите каде што таквото признавање веќе постои, постојат докази дека поединци може да подлежат на навредливи проценки наметнати од страна на властите со цел да се утврди „кредибилитетот“ на нивната сексуална ориентација.⁶⁴ Ова вклучува, но не е ограничено на, инвазивно испрашување, психолошко тестирање и извлекување на непропорционални заклучоци во случаите во кои што лицата првично не успеваат да го презентираат ЛГБТИ-фобичниот мотив за нивното искуство на прогон. Ваквите проценки се понижувачки и имаат непропорционално влијание врз ЛГБТИ лицата кои може да доживеат вкрстени форми на дискриминација врз основа на „раса“, етничко или национално потекло, државјанство и религија. Во рамките на Советот на Европа, ЛГБТИ бегалците и барателите на азил може да доживеат дискриминација и нетолеранција која е надвор од процедурите за проценка на азил, вклучително и преку небезбедно сместување, ограничен пристап до потребната здравствена заштита и бариери за добивање на целосно правно признавање.

39. ЕКРН забележува дека, дури и во земјите-членки кои ги признаваат ЛГБТИ поединците како бегалци, некои контексти сепак може да претставуваат ризик од прогон или малтретирање. На пример, во земјите каде што постојат закони или правни санкции против ЛГБТИ поединци, но кои генерално не се спроведуваат, сè уште може да постои ризик од предизвикување на штета при враќање на ЛГБТИ лице во таква земја. Ова ја нагласува потребата за внимателно разгледување на индивидуалните околности на ЛГБТИ барателите на азил и бегалците, како и потребата од почитување на нивните човекови права и заштита од дискриминација, прогон и малтретирање, вклучително и принципот на забрана за присилно враќање.

Растечки говор на омраза против ЛГБТ лицата и таканаречени антиродови кампањи

40. Во последниве години, неколку земји-членки забележаа зголемување на политичкиот и другиот јавен дискурс, особено на интернет, против таканаречената „ЛГБТИ идеологија“ или „родова идеологија“.⁶⁵ „Антиродовите“ движења кои се спротивставуваат на правата на ЛГБТИ лицата честопати се противат на кампањите за правата на жените, вклучително и на прашањето за поголема репродуктивна автономија. Тие честопати се засноваат на неподдржани тврдења дека заштитата и унапредувањето на правата на жените и правата на ЛГБТИ лицата ги поткопуваат националниот идентитет, верската слобода и традиционалните семејни вредности.⁶⁶ Антиродовата реторика и реториката насочена против ЛГБТИ лицата, исто така, може погрешно да ги претстави човековите права на ЛГБТИ лицата, особено трансродовите лица, како закани или ризици по правата на жените и децата. Во Европа, антиродовите кампањи доведоа до запалив јавен говор, вклучително и некои коментари кои може да се оквалификуваат како нетолерантни или полни со омраза кон ЛГБТИ лицата, особено кон трансродовите поединци. Во некои земји-членки, домашните политичари го користеа антиродовиот јазик, настојувајќи да поттикнат незадоволство и да се

⁶³ Препорака CM/Rec(2010)5 на Комитетот на министри, 42-44. Види исто така: Високиот комесаријат за бегалци на Обединетите нации, „Упатства за меѓународна заштита бр. 9: тврдења за статусот на бегалците врз основа на сексуалната ориентација и/или родовиот идентитет во контекст на член 1A(2) од Конвенцијата од 1951 година и/или нејзиниот Протокол во врска со статусот на бегалците од 1967 г., HCR/GIP/12/09 (UNHRC) (23 октомври 2012 година).

⁶⁴ Пресуда од 2 декември 2014 година, *А, Б и В против Државниот секретар за безбедност и правда* [A, B and C v. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie], C148/13 до C150/13, EU:C:2014:2406; Пресуда од 25 јануари 2018 година, *Ф против Националниот генерален директорат за политики во врска со странци* [F v. Bevándorlási és Állampolgarsági Hivatal], C473/16, EU:C:2018:36. Види исто така: Комесар за човекови права на Советот на Европа, Коментар за човекови права, „Потребна е отвореност за да се подобри заштитата на ЛГБТИ барателите на азил во Европа“ (Совет на Европа, 11 октомври 2018 година).

⁶⁵ Резолуција 2417 (2022) на Парламентарното собрание на Советот на Европа за борба против растечката омраза кон ЛГБТИ лица во Европа, Текст усвоен од Собранието на 25 јануари 2022 година (3-та седница).

⁶⁶ Види општо: *Борба против растечката омраза кон ЛГБТИ лицата во Европа* (Док. бр. 15425 17 декември 2021 година), Комитет за еднаквост и недискриминација на Парламентарното собрание на Советот на Европа; ЕКРН, *Годишен извештај за активностите на ЕКРН кој го покрива периодот од 1 јануари до 31 декември 2021 година* (2021), (18)-(22); Комесар за човекови права на Советот на Европа, Коментар за човекови права „Гордоста наспроти недостојството: политичка манипулација со хомофобијата и трансфобијата во Европа“ (16 август 2021 година).

прикажат себеси како бранители на традиционалните вредности.

41. Онаму каде што антиродовата реторика е прифатена од политичките партии и политичарите на власт, пристрасноста кон ЛГБТИ лицата честопати се интензивира кај пошироката јавност, бидејќи се смета дека овој говор има официјална поддршка. Ставовите против ЛГБТИ, исто така, стануваат се повкоренети кога законите што се усвојуваат суштински ги засегаат ЛГБТИ лицата и нивните права, или забрануваат дистрибуирање на информации за ЛГБТИ лицата во јавните институции или во јавен контекст. Ваквите закони и мерки не само што ги засегаат самите лица на кои што се однесуваат, туку создаваат и задушувачка клима во која ЛГБТИ граѓанските организации се чувствуваат сè позаплашени и поограничени во нивната работа на терен и подигање на јавната свест.

Недостиг на одговорност за дела на говор на омраза против ЛГБТИ и насилство мотивирано од омраза

42. Постојат докази, вклучително и од голем број случаи со кои се занимава Европскиот суд за човекови права,⁶⁷ на непријателство кон ЛГБТИ лицата во некои земји-членки. Ова особено се однесува на ограничувањата на правото на мирно собирање и – преку употребата на таканаречените закони „против хомосексуална пропаганда“ – во однос на ограничувањата на ЛГБТИ лицата кои отворено изразуваат, дискутираат или шират информации за сексуалната ориентација, родовиот идентитет или половите карактеристики.⁶⁸ Постојат бројни примери на национални и други власти ширум Европа кои или не успеале да ги заштитат ЛГБТИ лицата и групите од кривични дела од омраза, вклучително насилство или говор на омраза што довело до поттикнување на насилство, особено на интернет, или одбиваат соодветно да ги истражат и гонат таквите кривични дела кога ќе се случат, честопати како одговор на обидите на ЛГБТИ лицата да ги остварат своите права на слобода на собирање или слобода на изразување.

---

⁶⁷ *Идентоба и другите против Грузија*, Жал. бр. 73235/12 (ЕСЧП, 12 мај 2015 година); *МЦ. и АЦ против Романија [MC and AC v. Romania]*, Жал. бр. 12060/12 (ЕСЧП, 12 април 2016 година); *Беизарас и Левицкас против Литванија*, Жал. бр. 41288/15 (ЕСЧП, 14 јануари 2020 година); *Оганезова против Ерменија*, Жал. бр. 71367/12, Жал. бр. 72961/12 (ЕСЧП, 15 мај 2022 година).

⁶⁸ *Алексејев против Русија*, Жал. бр. 4916/07, 25924/08 и 14599/09 (ЕСЧП, 21 октомври 2010 година); *GenderDoc-M против Молдавија*, Жал. бр. 9106/06 (ЕСЧП, 12 јуни 2012 година); *Баев и други против Русија*, Жал. бр. 67667/09 (ЕСЧП, 20 јуни 2017 година); *КАОС ГЛ против Турција*, Жал. бр. 4982/07 (ЕСЧП, 22 ноември 2016 година).

43. Одбивањето или неподготвеноста на органите на прогонот и обвинителите да спречат, истражат и гонат дела на насилство и други кривични дела против ЛГБТИ лицата ги лишува ЛГБТИ лицата од клучните човекови права, вклучително и заштитата од нечовечко или понижувачко постапување или казнување, во контекст со правото на недискриминација.⁶⁹ Недостигот на заштита и одговорност за ваквите дела на насилство и други кривични дела создава клима на страв и несигурност кај ЛГБТИ лицата. Тоа сериозно го намалува нивното учество во граѓанскиот, општествениот и политичкиот живот на земјите-членки. Таквото одбивање или неподготвеност мора да се разбере и во поширокиот европски правен и социјален контекст на сè поголемото намалување на можностите за дискусија, изразување и афирмирање на човековите права на ЛГБТИ лицата. Во исто време кога властите во некои земји-членки не успеваат адекватно да ги истражат и гонат кривичните дела од омраза против ЛГБТИ лицата, вклучително и криминалниот говор на омраза, тие, меѓу другите ограничувања, ги забрануваат јавните маршеви на ЛГБТИ заедницата, цензурираат книги поврзани со ЛГБТИ прашањата и ги етикетираат ЛГБТИ публикациите како штетни за децата.⁷⁰ Во одредени европски земји, поединците можат да бидат соочени со сè поголем ризик од апсење и кривично гонење за учество во мирни ЛГБТИ демонстрации, во споредба со ризикот од апсење на поединци за извршување на тешки дела на насилство врз оние кои присуствувале на тие демонстрации.

44. Онаму каде што има неуспех да се истражи и суди насилството против ЛГБТИ лицата, тоа честопати произлегува од ставовите кои се резултат на предрасуди и дискриминација. Сепак, тоа може да биде и последица на незнаење, неосновани претпоставки и недоразбирање. Додека, во одредени европски земји, постојат позитивни примери на обука за полициските службеници,⁷¹ обвинителите и судските службеници во чиј фокус е ЛГБТИ заедницата, достапноста и имплементацијата на таквите програми останува нерамномерна во рамките на сите земји-членки. Достапните и културно компетентни програми за обука, подготвени во консултација со ЛГБТИ граѓанското општество и прилагодени на специфичните потреби на органите на прогонот⁷² и другите актери на кривичната правда, може да бидат ефективна алатка за спречување и борба против негативните стереотипи и предрасуди за ЛГБТИ, како и можност за создавање доверба меѓу ЛГБТИ лицата. Без таква обука, поголема е веројатноста дека полициските службеници, обвинителите и судиите ќе постапуваат во случај на инциденти и кривични дела против ЛГБТИ заедницата низ призмата на неточни претпоставки, недоразбирања и предрасуди.

---

⁶⁹ *Идентоба и други против Грузија*, Жал. бр. 73235/12 (ЕСЧП, 12 мај 2015 година); *Сабалиќ против Хрватска*, Жал. бр. 50231/13 (ЕСЧП, 14 јануари 2021 година).

⁷⁰ *Борба против растечката омраза кон ЛГБТИ лицата во Европа* (Док. бр. 15425 17 декември 2021 година), Комитет за еднаквост и недискриминација на Парламентарното собрание на Советот на Европа; *Макате против Литванија*, Жал. бр. 61435/19 (ЕСЧП, 23 јануари 2023 година). Резолуција 2417 (2022) на Парламентарното собрание на Советот на Европа за борба против растечката омраза кон ЛГБТИ лицата во Европа, Текст усвоен од Собранието на 25 јануари 2022 година (3-та седница).

⁷¹ Види исто така, Совет на Европа, Џоана Пери и Пол Фрејни, *Полициско следење на злосторствата од омраза против ЛГБТИ лицата: Обука за обезбедување на професионален полициски одговор* (Совет на Европа, 2017 година).

⁷² Во овој контекст, припадници на органите на прогонот може да се однесуваат и на полициските службеници, чуварите, воспитувачите во затворите кога станува збор за обука и развивање на компетенции за спречување и борба против дискриминацијата кон ЛГБТИ лицата, говорот на омраза и насилството во местата каде поединците се лишени од слобода, особено во затворите и притворските центри за имигранти. Видете ја исто така работата спроведена од страна на Европскиот комитет за превенција на тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување (КПТ).

ПРЕПОРАКИ

ЕКРН забележува дека нивоата и формите на нетолеранција и дискриминација кон ЛГБТИ лицата значително се разликуваат меѓу земјите-членки на Советот на Европа. Следниве препораки, кои исто така ги земаат предвид наодите од работата на ЕКРН од мониторингот на земјите, се наменети како насоки кои треба да им помогнат на земјите-членки да ја спречат и да се борат против дискриминацијата и нетолеранцијата кон ЛГБТИ лицата, во соработка со засегнатите заедници, имајќи ги предвид посебните потешкотии и проблеми во различните земји-членки.

ЕКРН им препорачува на владите на земјите-членки:

ОПШТИ НАЧЕЛА

1. да дадат висок приоритет на промовирањето и постигнувањето еднаквост за ЛГБТИ лицата и на борбата против дискриминацијата и нетолеранцијата кон нив, преземајќи ги сите позитивни мерки, вклучувајќи го законодавството, политиките на управата и националните стратегии или акциски планови, за да се погрижат дека ЛГБТИ лицата се безбедни, подеднакво заштитени со законот и во можност да ги уживаат истите права и слободи во иста мера како и сите други членови на општеството;
2. да се погрижат дека мерките преземени за борба против дискриминацијата и нетолеранцијата кон ЛГБТИ лицата се спроведуваат на сите нивоа на управување (локално/регионално и национално), и да го олеснат вклучувањето на широк спектар на актери од различни сектори на општеството, вклучувајќи ги правните, социјалните, верските, образовните, граѓанските и културните сфери. Ваквите мерки треба да го преиспитаат и влијанието на родовата нееднаквост и штетата на родова основа. Политиките донесени во насока на зголемување на родовата еднаквост треба соодветно да ги земат предвид искуствата на лезбејките, бисексуалните, трансродовите и интерсексуалните жени;
3. да се погрижат дека законите и политиките против криминалот од омраза и против дискриминацијата обезбедуваат ефикасна заштита за ЛГБТИ лицата и да се воздржат од усвојување закони или политики кои ја жртвуваат, дискриминираат или легитимираат омразата кон ЛГБТИ лицата;
4. да се погрижат дека сите ЛГБТИ лица и групи можат слободно да ги изразуваат своите ставови и да пристапуваат до информации за нивните права и нивната положба во општеството, безбедно и ослободени од вознемирување или напади, и дека се целосно заштитени од полицијата и другите релевантни органи;
5. да воспостават сеопфатен, точен и доверлив систем за собирање релевантни и разделени податоци во врска со ЛГБТИ лицата, придржувајќи се до меѓународните стандарди за собирање на податоци и обезбедувајќи вкрстена перспектива и почитување на принципите на доверливост, доброволна самоидентификација и информирана согласност. Податоците треба да се собираат единствено за употреба при промовирање на еднаквоста на ЛГБТИ заедницата и спречување и борба против нетолеранцијата и дискриминацијата на ЛГБТИ лицата. Треба да се направат конкретни напори за информирање со цел да се погрижат дека сите податоци се, колку што е возможно, порепрезентативни за целата ЛГБТИ популација, вклучувајќи ги и оние кои може да доживеат вкрстена дискриминација, како што се ЛГБТИ лицата кои припаѓаат на заедниците на Ромите и Патувачите. Искуствата на лезбејките, бисексуалните, трансродовите и интерсексуалните лица, особено оние кои се идентификуваат како жени, треба точно, пригодно и соодветно да бидат земени предвид во процесот на вработување;
6. да изготвуваат закони, политики, акциони планови и други мерки засновани на докази, кои го препознаваат и одразуваат доживеаното искуство на дискриминација на ЛГБТИ лицата – разбирајќи дека таквите искуства можат да бидат обликувани, изменети или составени од други клучни аспекти на идентитетот или личното искуство, вклучително и „раса“, етничко или национално потекло, државјанство, род, статус на попреченост и религија. При воспоставувањето на таквите сеопфатни и ефективни закони, политики и акциони планови за ЛГБТИ лицата, владите треба да вклучат вкрстен пристап во нивната изработка, структура и примена и да преземаат периодични прегледи за да го следат спроведувањето на тој пристап;
7. да се погрижат дека националното законодавство ефективно ја дефинира и забранува

дискриминацијата врз основа на вистинската или перципираната сексуална ориентација, родов идентитет и полови карактеристики и дека ги обврзува државните органи да ја промовираат еднаквоста на ЛГБТИ лицата и да ја спречат дискриминацијата во извршувањето на нивните функции. Забраните за дискриминација, без разлика дали се граѓански, управни или кривични, треба да ги опфатат сите области од животот, вклучително образованието, вработувањето, домувањето и здравството. Властите треба да се погрижат законодавството за борбата против дискриминација да се прошири и да се однесува на сите ЛГБТИ лица, лицата кои се перципираат како ЛГБТИ и на лицата кои доживуваат дискриминација поради нивната поврзаност со ЛГБТИ лицата или групите;

8. да се погрижат дека е изработена сеопфатна правна рамка, вклучувајќи одредби од граѓанското, управното и кривичното право, со цел ефективно да го спречат говорот на омраза против ЛГБТИ, вклучително и говорот на омраза онлајн, и да се погрижат да обезбедат кривичен прогон на говорот на омраза против ЛГБТИ лицата од кривична природа и други кривични дела од омраза. Говорот на омраза против ЛГБТИ од кривична природа и другите дела од омраза не треба да добиваат пониски казни од говорот на омраза од кривична природа и други дела од омраза мотивирани по други заштитени основи;

9. да се погрижат дека националното кривично законодавство покрива дела од кривична природа со мотиви за борба против ЛГБТИ, и дека секој таков мотив може да се смета како отежнувачка околност при определувањето на соодветните казни;

10. да се погрижат дека законите, регулативите и политиките кои се однесуваат на интернет посредниците соодветно ја покриваат заштитата од дискриминација против ЛГБТИ, говорот на омраза и криминалот од омраза, земајќи ги предвид повеќекратните и вкрстените форми на дискриминација;

ПОЛИТИКИ И ИНСТИТУЦИОНАЛНА КООРДИНАЦИЈА

Национални ЛГБТИ стратегии за еднаквост и акциони планови

11. соодветно да ги усвојат, спроведат и обезбедат ресурси за националната стратегија за еднаквост или акциониот план за унапредување и постигнување на еднаквост и спречување и борба против нетолеранцијата и дискриминацијата врз основа на вистинската или перципираната сексуална ориентација, родов идентитет и полови карактеристики;

12. да гарантираат дека секоја национална стратегија за еднаквост или акционен план поставуваат конкретни мерки, како што се предложени закони, владини насоки, програми за обука, поддршка за финансирање и кампањи за подигање на јавната свест, за да се спречи говорот на омраза против ЛГБТИ лицата и насилството мотивирано од омраза и да се постигне ефективна еднаквост за ЛГБТИ лицата во сите области од животот, вклучително образованието, вработувањето, домувањето и здравствената заштита;

13. да гарантираат дека секоја национална стратегија за еднаквост или акционен план се изработуваат, спроведуваат и следат во тесна консултација со релевантните чинители на граѓанското општество, вклучително и ЛГБТИ лицата;

14. да спроведуваат привремени и финални независни и јавно достапни евалуации засновани на докази за имплементацијата на сите национални стратегии за еднаквост или акциони планови, со цел повторно да се прилагоди имплементацијата, на соодветен начин, или да се изработат такви дополнителни стратегии врз основа на научените лекции и онаму каде што е потребно преку справување со новите закани за човековите права на ЛГБТИ лицата. Привремените и финалните евалуации треба да ја следат ефективноста на националната стратегија за еднаквост или акциониот план во справувањето со вкрстената дискриминација што ја доживуваат ЛГБТИ лицата;

Приватен и семеен живот и права на децата

15. да гарантираат дека сите ЛГБТИ лица ефективно уживаат во правото на приватен и семеен живот и дека семејните закони и другите закони не дискриминираат врз основа на вистинската или перципираната сексуална ориентација, родов идентитет или полови карактеристики;

16. да го прошират правното признавање и заштита на ЛГБТИ лицата и да гарантираат дека паровите, кои ја формализирале својата истополова врска, имаат еднаков пристап до

истите права и придобивки како и поединците во законски признатите различнополови односи, вклучително и имотот, одржувањето и правата на наследство. Трансродовите и интерсексуалните лица треба да имаат право да формираат правни односи во согласност со нивниот законски признат род;

17. да гарантираат ефективна правна рамка за препознавање на ЛГБТИ партнерствата и другите семејни врски на ЛГБТИ лицата во прекугранични ситуации;

18. да гарантираат дека примарна важност се дава на најдобриот интерес на детето при креирањето на политики и во сите управни и судски одлуки за ЛГБТИ децата и за децата на ЛГБТИ лицата;

19. да гарантираат усвојување на ефикасна заштита од дискриминација врз основа на вистинската или перципираната сексуална ориентација, родов идентитет или полови карактеристики при воспоставувањето на правниот однос меѓу родителите и нивните деца. Целта треба да биде да им се овозможи на ЛГБТИ лицата да уживаат еднаков третман, особено во:

а) идентификување кои се законските родители на детето;

б) дефинирање кој има законска одговорност за детето и кој има законско право да донесува одлуки за детето;

в) одредување со кого детето ќе живее или ќе има контакт;

г) пристап до посвојување;

20. онаму каде што земјите-членки дозволуваат употреба на технологии за асистирана репродукција, да забрануваат дискриминација при пристап до тие технологии поради реалната или перципираната сексуална ориентација, родов идентитет или полови карактеристики;

21. да гарантираат дека сите деца имаат право слободно да ја изразат својата сексуална ориентација, родов идентитет или полови карактеристики без дискриминација, особено во контекст на образованието;

Забрана на практиките на конверзија

22. да гарантираат спроведување на сеопфатна и ефективна законска забрана, вклучително и за рекламирање и промовирање на сите практики кои имаат за цел да ја претворат или променат сексуалната ориентација и/или родовиот идентитет на децата, вклучително и начинот на кој децата ја изразуваат својата сексуална ориентација и/или родов идентитет;

23. да обезбедат ефективни мерки, вклучително и законски забрани или професионални кодекси на практики, за да се погрижат дека ниту едно возрасно лице не е подложено на недоброволни или принудни практики, кои имаат за цел да ја преобратат или променат нивната сексуална ориентација и/или родов идентитет, вклучително и начинот на кој ја изразуваат својата сексуална ориентација и/или родов идентитет;

Правно родово признавање и пристап до здравствена заштита за медицинско потврдување на родот

24. да се погрижат дека националното право гарантира брз, транспарентен и пристапен процес заснован на јасни, прецизни и предвидливи закони со кои луѓето можат да добијат правно признавање на родот, и дека поединците можат да го променат своето име и полови карактеристики на сите официјални документи за идентификација, социјално осигурување и други јавни документи. Земјите-членки треба да се погрижат дека правното признавање на родот е достапно за интерсексуалните лица;

25. да гарантираат дека добивањето легално признавање на полот не зависи од подложување на лицата на навредливи предуслови, како што се присилна стерилизација и/или медицински процедури; дијагнози за психичко здравје; принуден развод или губење на семејните врски, вклучувајќи го и родителскиот статус; непропорционални финансиски трошоци; или докази за таканареченото „вистинско животно искуство“ за живот во согласност со нивниот родов идентитет;

26. кога од лицата се бара да се подложат на стерилизација како предуслов за добивање

правно признавање на родот, да ја разгледаат можноста за доделување на надомест на засегнатите поединци;

27. да гарантираат дека националното право обезбедува јасна и разбирлива патека преку која лицата чие раѓање не е регистрирано во земјата-членка може да добијат правно признавање на родот;

28. да истражуваат опции за отстранување или намалување на ограничувањата засновани на возраст за тоа кој може да добие правно признавање на родот;

29. да ја разгледаат можноста за воведување дополнителни родови категории и ја ревидираат потребата за вклучување на родови карактеристики во документите за идентификација, социјалното осигурување и другите јавни документи;

30. да гарантираат дека демедикализацијата на правното признавање на родот не се користи за одбивање на потребната здравствена заштита за потврдување на родот за лицата кои сакаат да направат медицинска транзиција. Земјите-членки треба да се погрижат, колку што е возможно, да обезбедат безбеден, достапен и навремен пристап до неопходните третмани за потврдување на родот за трансродовите лица;

31. да гарантираат дека националните правила кои го регулираат осигурувањето за обезбедувањето на здравствена заштита при потврдување на родот не дискриминираат врз основа на вистинската или перципираната сексуална ориентација, родов идентитет или полови карактеристики. Секое ограничување на осигурителното покритие за обезбедување на здравствена заштита за потврдување на родот треба да ги почитува правата на приватен живот, недискриминација и највисокиот можен стандард на здравје што може да се постигне;

Интерсексуални лица

32. да преземат чекори за усвојување на сеопфатни, ефективни и одвраќачки правни мерки, кои забрануваат извршување на медицински непотребни операции (често именувани како таканаречени операции за нормализација на полот) и други нетерапевтски третмани сè додека интерсексуалните деца не бидат во можност да учествуваат во одлуките, врз основа на принципот на слободна и информирана согласност. Националните закони треба изрично да го признаат правото на интерсексуалните лица на телесен интегритет;

33. да појаснат дека општествените ставови или преференции не претставуваат законско оправдување за извршување на нетерапевтските медицински процедури врз телата на интерсексуалните лица;

34. да се погрижат дека, онаму каде што интерсексуалните лица биле подложени на медицински интервенции без согласност, тие имаат пристап до сите соодветни видови на поддршка, вклучително и дополнителна нега и советување доколку е потребно. Лицата кои биле подложени на таков третман треба да имаат целосен пристап до нивните здравствени картони;

35. кога се извршени медицински непотребни операции или други третмани на интерсексуалните лица, без нивна слободна и информирана согласност, размислете за доделување на надомест на засегнатите лица;

36. да обезбедат соодветна обука за сите здравствени работници и креатори на политики, особено за студентите по медицина, што нагласува дека интерсексуалните лица имаат право на телесен интегритет и различност. Владите треба да се погрижи дека интерсексуалните лица, вклучително и оние лица кои доживуваат вкрстена дискриминација, и нивните претставници, играат централна улога во подготвувањето на таквите обуки;

Азил и бегалци

37. да гарантираат дека, според домашните закони за азил, ЛГБТИ лицата, кои имаат основан страв од прогон или малтретирање поради реалната или перципирана сексуална ориентација, родов идентитет или полови карактеристики, можат да поднесат барање и, онаму каде што е соодветно, по индивидуализирана проценка на ризикот, да добијат статус на бегалец. Земјите-членки треба да се воздржат од отфрлање на барањето за азил врз основа на тоа дека ЛГБТИ лицата, доколку се вратат во нивната земја на потекло, би можеле да избегнат прогон или малтретирање доколку ја прикриваат нивната сексуална ориентација,

родов идентитет или полови карактеристики;

38. да се погрижат дека ЛГБТИ лицата добиваат соодветна поддршка во процесите за азил и дека тие не се предмет на несоодветни или навредливи проценки на кредибилитетот, кои го нарушуваат нивното достоинство, претставуваат дискриминација или ги изложуваат тие лица на понижувачки третман. Ова вклучува, но не е ограничено на, психијатриско тестирање; несоодветно, сексуализирано или стереотипно испрашување; барање или прифаќање на експлицитен материјал за докажување дека некое лице е ЛГБТИ; или извлекување на непропорционални заклучоци од првичниот неуспех на барателот да ја спомене ЛГБТИ-фобичната мотивација за нивен прогон или малтретирање;

39. да обезбедат обука за да се погрижат дека јавните службеници, кои ги обработуваат и решаваат барањата за азил, имаат доволно знаење за да се ангажираат со ЛГБТИ лицата на културно информиран и компетентен начин и без стереотипни претпоставки;

40. да се погрижат дека, додека го чекаат исходот од нивното барање за азил, ЛГБТИ лицата имаат пристап до сместување кое е безбедно и во кое нема да доживеат дискриминација, од властите или од другите жители. Владите треба, колку што е возможно, да го почитуваат родовиот идентитет, вклучително и изразувањето на родовиот идентитет, на лицата кои бараат азил, како на пример преку обезбедување соодветна здравствена заштита, сместување и документи за идентификација;

ПРЕВЕНЦИЈА

Кампањи или програми за подигање на свеста за ЛГБТИ еднаквоста

41. да промовираат, спроведуваат или поддржуваат, на пример преку обезбедување на финансиска поддршка, кампањи или програми за подигање на свеста, вклучително и во соработка со граѓанското општество, телата за еднаквост и ЛГБТИ лицата, во насока на зголемување на свеста и разбирањето кај пошироката јавност за прашањата поврзани со еднаквоста на ЛГБТИ. Земјите-членки треба да обезбедат соодветно вклучување на сите ЛГБТИ лица, вклучително и лезбејките, бисексуалните, трансродовите и интерсексуалните жени, како и ЛГБТИ лицата кои може да доживеат дискриминација;

Обука на медиумските професионалци

42. да ги поттикнуваат регулаторните тела на јавните медиуми да организираат обуки за медиумски професионалци за правните и другите стандарди за ЛГБТИ еднаквост и за борбата против ЛГБТИ-фобичниот говор на омраза, со цел да се применат таквите стандарди, особено во електронските медиуми. Земјите-членки треба да се погрижат националните закони, кои ги регулираат медиумите, да забрануваат дискриминација поради реалната или перципирана сексуална ориентација, родов идентитет или полови карактеристики;

Спречување и борба против ЛГБТИ-фобијата во и преку образованието

43. да промовираат инклузија за ЛГБТИ учениците и студентите на сите нивоа на образование, во консултација со претставници од образовниот сектор и ЛГБТИ граѓанското општество. Ова треба да вклучи развивање на механизми и насоки за тоа како воспитувачите и училишната управа можат да го спречат, истражат и исправат насилството, малтретирањето и вознемирувањето врз ЛГБТИ учениците, како и да усвојат политика на нулта толеранција кон таквите дела во образовната сфера;

44. да развиваат соодветна обука за воспитувачите, особено за време на нивното професионално образование, како и за наставниците и професорите и за управата во училиштата и на универзитетите за да се погрижат дека имаат доволно знаење и компетентност да ги разберат и да ги прифатат потребите на ЛГБТИ учениците и студентите;

45. да се погрижат дека наставните програми на сите нивоа на образование, вклучително и сеопфатните односи и сексуално образование, се однесуваат на ЛГБТИ прашањата на начин кој е чувствителен, соодветен на возраста и лесно разбирлив. Дискусијата за ЛГБТИ прашањата треба да биде заснована на докази и да стави посебен акцент на еднаквоста, различноста и вклученоста. Властите треба да ги укинат сите закони или политики кои забрануваат дистрибуирање на материјали на студентите поради тоа што вклучуваат ЛГБТИ содржини;

46. да гарантираат, колку што е возможно, дека трансродовите и интерсексуалните ученици и студенти имаат пристап до образовни услуги, вклучувајќи воншколски активности и капацитети, во согласност со нивниот родов идентитет;

Инклузивно вработување и работни места

47. да воведат ефективни мерки кои забрануваат дискриминација на ЛГБТИ лицата и промовираат различност и вклученост во полето на вработување, вклучително и во политиките за вработување, условите за вработување, политиките за задржување, можностите за унапредување, дисциплинските постапки и отпуштањата;

48. да ги поттикнат работодавците од јавниот и приватниот сектор да осмислат и имплементираат политики или кодекси на однесување во насока на спречување и борба против нетолеранцијата и дискриминацијата кон ЛГБТИ лицата при пристапот до вработување и на работното место, вклучително и лица со трансродова историја или оние кои се во процес на медицинска или социјална транзиција;

Кодекси на однесување во политичката сфера и во медиумскиот сектор

49. да промовираат усвојување на кодекси на однесување од страна на парламентите и другите политички избрани собранија, кои, иако го почитуваат одговорното практикување на слободата на изразување, го отфрлаат говорот на омраза против ЛГБТИ;

50. да ги охрабрат политичките партии и поединечните политички актери, особено оние на лидерски позиции, активно да се спротивставуваат на говорот на омраза против ЛГБТИ, особено преку контра-говори, и целосно да се придржуваат до принципите и правилата содржани во Повелбата на европските политички партии за нерасистичко и инклузивно општество одобрено од Парламентарното собрание на Советот на Европа;

51. да поттикнуваат усвојување на кодекси на однесување од страна на печатените и електронските медиуми, вклучително и онлајн медиумите, како и од здруженијата на новинарите, кои се спротивставуваат на говорот на омраза насочен кон ЛГБТИ лицата или нивните поддржувачи;

ЗАШТИТА

Слобода на изразување, слобода на собирање и слобода на здружување

52. да се погрижат дека сите ЛГБТИ лица целосно и еднакво уживаат во правата на слобода на изразување, собирање и здружување, преку нивно овозможување јавно да ја изразат и дискутираат сексуалната ориентација, родовиот идентитет или половите карактеристики;

53. да дозволуваат и штитат мирни јавни кампањи, вклучувајќи маршеви, протести и демонстрации, кои се залагаат за човековите права на ЛГБТИ лицата. Владите треба да ги укинат сите закони или управни практики, кои го забрануваат или ограничуваат, без законска, легитимна и неопходна причина, правото на ЛГБТИ лицата да се вклучат во такви јавни кампањи или кои ги третираат тие дејства понеповолно од другите законски маршеви, протести или демонстрации кои не се поврзани со човековите права на ЛГБТИ лицата;

54. да усвојат соодветни мерки, вклучително и обезбедување соодветна полициска заштита, за да се погрижат дека ЛГБТИ лицата можат да ги остварат своите права на слобода на изразување, собирање или здружување. Оваа заштита треба да се прошири на лицата кои се залагаат за еднаквост на ЛГБТИ лицата и на давателите на услуги кои го олеснуваат остварувањето на човековите права на ЛГБТИ лицата;

55. да ги укинат сите закони или административни правила кои забрануваат или го ограничуваат објавувањето на материјали, единствено затоа што вклучуваат ЛГБТИ содржина. Сите одлуки за законско ограничување на пристапот до објавените материјали, вклучително и наметнување на старосни ограничувања, треба да се донесат без дискриминација врз основа на вистинската или перципираната сексуална ориентација, родов идентитет или полови карактеристики;

56. да се погрижат дека услугите за поддршка на жртвите, вклучувајќи телефони за помош, системи за пријавување на инциденти, правни и други советодавни услуги и центри за згрижување на жртви, се достапни за соодветно справување со ЛГБТИ жртвите на

дискриминација, говор на омраза и криминал од омраза, или дека тие целосно ги вклучуваат ЛГБТИ лицата. Персоналот што работи со обезбедување на таквите услуги треба да добие соодветна обука и финансирање за да обезбеди поддршка, вклучително и обука за преживеаните искуства на лезбејките, бисексуалните, трансродовите и интерсексуалните жени, како и ЛГБТИ лицата кои доживуваат вкрстена дискриминација:

Телата за еднаквост и граѓанското општество

57. да се погрижат дека мандатите на телата за еднаквост изрично ја покриваат дискриминацијата врз основа на вистинската или перципираната сексуална ориентација, родов идентитет или полови карактеристики. Телата за еднаквост треба да ги имаат истите овластувања, ресурси и одговорности со цел за да обезбедат ефикасна заштита на човековите права на ЛГБТИ лицата како што тоа го прават за човековите права на другите групи во рамките на нивниот мандат, вклучувајќи го и правото да издаваат препораки и да го следат нивното спроведување;

58. да гарантираат дека граѓанските организации кои ги промовираат човековите права на ЛГБТИ лицата можат да се регистрираат и да работат без дискриминација и да гарантираат дека таквите организации и поединечните бранители на човекови права кои промовираат ЛГБТИ еднаквост, уживаат ефикасна заштита од дискриминација, говор на омраза, криминал од омраза и судски спорови окарактеризирани со насилство, вознемиреност, нервоза и загриженост;

Истражни мерки, мерки за прогон и процедурални мерки

59. да усвојуваат и спроведуваат кодекси на однесување за владата и другите релевантни јавни функционери кои експлицитно забрануваат употреба на јазик што поттикнува, промовира, шири или оправдува насилство, омраза или дискриминација врз ЛГБТИ лицата или поединците поврзани со ЛГБТИ лицата, и да ја промовираат употребата, онаму каде што е соодветно, на контра-говори и алтернативен говор за да се спротивстават на горенаведеното. Говорот што оправдува или поттикнува насилство и омраза против ЛГБТИ лицата, вклучително и говор што е мотивиран од вкрстена основа, треба да се истражува и кривично да се гони во согласност со националните одредби за говор на омраза;

60. да се погрижат дека кривичните дела од омраза извршени против ЛГБТИ лицата се ефикасно истражени и кривично гонети. Органите на прогонот и обвинителството треба да донесат упатства за евидентирање и истрага на таквите прекршоци;

61. да се погрижат дека говорот на омраза извршен на интернет, и мотивиран од пристрасност против ЛГБТИ, се казнува на ист начин како и кривичните дела кои се извршени офлајн, и дека онлајн говорот на омраза против ЛГБТИ лицата е соодветно третиран преку ефективна истрага, гонење и други соодветни мерки;

62. да ја поддржат обуката и развивањето на компетенции за спречување и борба против дискриминацијата кон ЛГБТИ, вклучително и вкрстената дискриминација, говор на омраза и кривичните дела од омраза за припадниците на органите на прогонот,⁷³ обвинителите и судиите, во соработка и консултација со релевантните актери на граѓанското општество, вклучително и ЛГБТИ организациите и телата за еднаквост;

63. да се погрижат дека, кога е извршено кривично дело против ЛГБТИ лицата, оние кои се сметаат за ЛГБТИ или лица кои се поврзани со ЛГБТИ лицата, можноста тоа да е мотивирано од пристрасност против ЛГБТИ е истражена од самиот почеток и претставува составен дел на истрагата;

64. да обезбедат ефикасна и достапна поддршка со свест за вкрстена дискриминација на жртвите и сведоците при пријавување на кривичните дела од омраза против ЛГБТИ. Властите треба да спроведат мерки за градење доверба за подобрување на соработката меѓу полицијата и ЛГБТИ лицата, вклучително и преку олеснување на зголемениот дијалог (на пр. редовни состаноци, службеници за врска со заедницата) помеѓу ЛГБТИ лицата и органите на прогонот.

---

⁷³За целите на оваа конкретна препорака, органите на прогонот може да ги вклучат чуварите, воспитувачите во затворите и другиот помошен затворски персонал кога станува кога станува збор за обука и компетенции за спречување и борба против дискриминацијата кон ЛГБТИ, говорот на омраза и насилството на местата каде се практикува лишување од слобода.

Библиографија

Совет на Европа

Комесар за човекови права

- *Дискриминација врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет во Европа*, второ издание (Издаваштво на Советот на Европа, 2011 година)
- *Човековите права и родовиот идентитет*, CommDH/IssuePaper(2009) (Издаваштво на Советот на Европа, 2009 година)
- *Човековите права и интерсексуалните лица – Издание* (Издаваштво на Советот на Европа, 2015 година)
- Коментар за човековите права, „Сеопфатното сексуално образование ги штити децата и помага да се изгради побезбедно, инклузивно општество“ (21 јули 2020 година)
- Коментар за човековите права, „Нема што да се лекува: ставање крај на таканаречените „терапии за конверзија“ за ЛГБТИ лицата“ (16 февруари 2023 година)
- Коментар за човековите права, „Потребна е отвореност за да се подобри заштитата на ЛГБТИ барателите на азил во Европа“ (11 октомври 2018 година)
- Коментар за човековите права, „Гордоста наспроти недостоинството: политичка манипулација со хомофобијата и трансфобијата во Европа“ (16 август 2021 година)

Комитет на министри

- Препорака CM/Rec(2010)5 за мерки за борба против дискриминацијата врз основа на сексуалната ориентација или родовиот идентитет
- Стратегија на Советот на Европа за правата на детето (2022-2027) (Совет на Европа, 2022 година)
- *Имплементација на CM/Rec(2010)5 за мерки за борба против дискриминацијата врз основа на сексуалната ориентација или родовиот идентитет - Тематски извештај за правното признавање на полот во Европа*, GT-ADI-SOGI(2022)7, Управен комитет за борба против дискриминацијата, различност и инклузија (CDADI), Работна група за сексуална ориентација, родов идентитет, родово изразување и полови карактеристики (GT-ADI-SOGI)

Конгрес на локални и регионални власти

- Резолуција 380(2015) за гарантирање на правата на лезбејките, хомосексуалците, бисексуалците и трансродовите лица (ЛГБТ): одговорност за градовите и регионите во Европа
- Резолуција 470(2021) за заштита на ЛГБТИ лицата во контекст на растечкиот говор на омраза и дискриминација против ЛГБТИ: Улогата на локалните и регионалните власти

Европска комисија против расизам и нетолеранција (ЕКРН)

- *Годишен извештај за активностите на ЕКРН кој го покрива периодот од 1 јануари до 31 декември 2021 година*(2021)
- Речник на ЕКРН, <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/ecri-glossary>
- Мислење на ЕКРН за концептот на „расизација“, усвоено на 87-от пленарен состанок на ЕКРН на 8 декември 2021 година

Европска комисија за демократија преку право (Венецијанска комисија)

- Мислење за компатибилноста со меѓународните стандарди за човекови права на Законот LXXIX за изменување и дополнување на одредени закони за заштита на децата, Мислење бр.1059/2021 CDL-AD(2021)050, усвоено на 129-та пленарна сесија (Венеција/онлајн, 10-11 декември 2021 година)
- Мислење за прашањето за забраната на таканаречената „пропаганда на хомосексуалноста“ во контекст на неодамнешното законодавство во некои земји-членки на Советот на Европа, Мислење 707/2012 CDL-AD(2013)022, усвоено на 95-тата пленарна сесија (Венеција, 14-15 јуни 2013 година).

Европски комитет за социјални права

- Меѓународен центар за правна заштита на човековите права (INTERIGHTS) против Хрватска, Жалба бр.45/2007 (2009)
- Трансродова Европа и ИЛГА-Европа против Чешка, Жалба бр.117/2015 (2018)

Европски суд за човекови права

- Адриан Коман и други против Романија, Жал. Бр. 2663/21 (ЕСЧП, соопштено на 9 февруари 2021 година)
- Алексејев против Русија, Жал. Бр. 4916/07, 25924/08 и 14599/09 (ЕСЧП, 21 октомври 2010 година)
- АМ и други против Русија, Жал. Бр. 47220/19 (ЕСЧП, 06 јули 2021 година)
- АП, Гарсон и Нико против Франција, Жал. бр. 79885/12 (ЕСЧП, 06 април 2017 година)
- Бачковски и други против Полска, Жал. Бр. 1543/06 (ЕСЧП, 3 мај 2007 година)
- Баев и други против Русија, Жал. Бр. 67667/09 (ЕСЧП, 20 јуни 2017 година)
- Баизерас и Левицкас против Литванија, Жал. бр.41288/15 (ЕСЧП, 14 јануари 2020 година)
- Бухучеану и други против Романија, Жал. Бр. 20081/19 и 20 (ЕСЧП, 23 мај 2023 година)
- Дуџан против Обединетото Кралство, Жал. Бр. 7525/7 (ЕСЧП, 22 октомври 1981 г.)
- Федотова и други против Русија, Жал. бр. 40792/10, 30538/14 и 43439/14 (ЕСЧП, 17 јануари 2023 година)
- GenderDoc-M против Молдавија, Жал. Бр. 9106/06 (ЕСЧП, 12 јуни 2012 година)
- Гудвин против Обединетото Кралство, Жал. Бр. 28957/95 (ЕСЧП, 11 јули 2002 година)
- Идентоба и други против Грузија, Жал. бр. 73235/12 (ЕСЧП, 12 мај 2015 година)
- КАОС ГЛ против Турција, Жал. Бр. 4982/07 (ЕСЧП, 22 ноември 2016 година)
- Карнер против Австрија, Жал. Бр. 40016/98 (ЕСЧП, 24 јули 2003 година)
- М против Франција, Жал. Бр. 42821/18 (ЕСЧП, 19 мај 2022 година)
- Макате против Литванија, Жал. Бр. 61435/19 (ЕСЧП, 23 јануари 2023 година)
- МЦ и АЦ против Романија, Жал. бр. 12060/12 (ЕСЧП, 12 април 2016 година)
- Оганезова против Ерменија, Жал. бр.71367/12, Ап. Бр. 72961/12 (ЕСЧП, 15 мај 2022 година)
- Олиари и други против Италија, Жал. Бр. 18766/11 и 36030/11 (ЕСЧП, 21 јули 2015 година)
- ОМ против Унгарија, Жал. бр. 9912/15 (ЕСЧП, 5 јули 2016 година)
- ПБ и ЈС против Австрија, Жал. Бр. 18984/02 (ЕСЧП, 22 октомври 2010 година)
- Сабалиќ против Хрватска, Жал. бр. 50231/13 (ЕСЧП, 14 јануари 2021 година).
- Салгеиро да Силва Мута против Португалија, Жал. Бр. 33290/96 (ЕСЧП, 21 декември 1999 година)
- Шалк и Копф против Австрија, Жал. бр.30141/04 (ЕСЧП, 22 ноември 2010 година)
- Тадеучи и МекКол против Италија, Жал. Бр. 51362/09 (ЕСЧП, 30 јуни 2016 година)
- Х и други против Австрија, Жал. Бр. 19010/07 (ЕСЧП, 19 февруари 2013 година)
- Х и У против Романија, Жал. Бр. 2145/16 (ЕСЧП, 19 јануари 2021 година)
- Х, У и Z против Обединетото Кралство, Жал. бр.21830/93 (ЕСЧП, 22 април 1997 година)
- Информациски лист за хомосексуалноста: криминалните аспекти, прашањата за сексуалната ориентација и родовиот идентитет, Европски суд за човекови права, Прес-служба (веб-страница на Европскиот суд за човекови права), <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=press/factsheets&c>
- Тематски информациски лист на Одделот за извршување на пресудите на Европскиот суд за човекови права, за правата на ЛГБТИ лицата <https://rm.coe.int/thematic-factsheet-lgbti-eng/1680a3b2d7>.

- Резолуција 2048 (2015) на Парламентарното собрание на Советот на Европа за дискриминација на трансродовите лица во Европа, Текст усвоен од Собранието на 22 април 2015 година (15-та седница)
- Резолуција 2191 (2017) на Парламентарното собрание на Советот на Европа за промовирање на човековите права и елиминирање на дискриминацијата на интерсексуалните лица, Текст усвоен од Собранието на 12 октомври 2017 година (35-та седница)
- Резолуција 2191 (2017) на Парламентарното собрание на Советот на Европа за промовирање на човековите права и елиминирање на дискриминацијата на интерсексуалните лица, Текст усвоен од Собранието на 12 октомври 2017 година (35-та седница)
- Резолуција 2239 (2018) на Парламентарното собрание на Советот на Европа за приватен и семеен живот: Постигнување на еднаквост без оглед на сексуалната ориентација, текст усвоен од Собранието на 10 октомври 2018 година (33-та седница)
- Комитет за еднаквост и недискриминација, известувач: Фурат Бен Чика, *Борба против растечката омраза кон ЛГБТИ лицата во Европа* (Док. бр. 15425 17 декември 2021 година)
- Резолуција 2417 (2022) на Парламентарното собрание на Советот на Европа за борба против растечката омраза кон ЛГБТИ лицата во Европа, Текст усвоен од Собранието на 25 јануари 2022 година (3-та седница)

Публикации на Советот на Европа

- Џоана Пери и Пол Фрејни, *Полициско следење на злосторствата од омраза против ЛГБТИ лицата: Обука за обезбедување на професионален полициски одговор* (Совет на Европа, 2017 година)
- *Безбедно на училиште: одговори на образовниот сектор на насилството врз основа на сексуална ориентација, родов идентитет/израз или полови карактеристики во Европа* (Совет на Европа, 2018)

Европска унија

Суд на правдата на Европската унија

- Пресуда од 2 декември 2014 година, *А, Б и В против Државниот секретар за безбедност и правда [А, В and С v. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie]*, C148/13 до C150/13, EU:C:2014:2406
- Пресуда од 5 јуни 2018 година, *Коман*, C673/16, EU:C:2018:385
- Пресуда од 25 јануари 2018 година, *Ф против Националниот генерален директорат за политики во врска со странци [F v. Bevandorlasi es Allampolgarsagi Hivatal]*, C473/16, EU:C:2018:36
- Пресуда од 14 декември 2021 година, *В.М.А*, C490/20, EU:C:2021:1008

Европска комисија

- *Закон за дискриминација по основ на сексуална ориентација надвор од пазарот на трудот* (Канцеларија за публикации на Европската унија, 2020)
- *Специјален евробарометар 493– Дискриминација во Европа: извештај за објавување* (Европска комисија, 2019)
- *Транс и интерсексуалните права на еднаквост во Европа – компаративна анализа* (Канцеларија за публикации на Европската унија, 2018)

Европски парламент

- Алина Трифониду и Роберт Винтемут, *Пречки за слободното движење на семејствата од виножитото во ЕУ: Студија на барање на Комитетот ПЕТИ* (Европска унија, 2021 година)
- *Забрани за „терапии“ за конверзија Ситуацијата во одредени земји-членки на ЕУ*, Брифинг на Европскиот парламент (Европска унија, 2022 година)
- Резолуција на Европскиот парламент од 14 февруари 2019 година за правата на интерсексуалните лица (2018/2878(RSP))

Агенција за фундаментални права (АФП)

- ЕУ-ЛГБТИ: Долг пат до ЛГБТИ еднаквост, Луксембург, Канцеларија за публикации на Европската унија (2020)

Национално законодавство и судска практика

- Уставниот суд на Бугарија, Уставно досие бр. 3/2018 година, пресуда бр. 13 (27 јули 2018 година)
- Предлог-закон бр.301/1995 (март 2023), Словачка
- Здружен закон (омнибус закон) Т/9934 (мај 2020 година), чл. 3, Унгарија

Организација за економска соработка и развој (ОЕЦД)

- Мари-Ан Валфорт, *ЛГБТИ во земјите на ОЕЦД: Преглед*, работни документи на ОЕЦД за социјална заштита, вработување и миграција, бр. 198 (2017 година, Издаваштво на ОЕЦД, Париз)

Обединети нации (ОН)

- Специјален известувач за тортура и друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување, Извештај на Специјалниот известувач за тортура и друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување, Док. Бр. A/HRC/31/57 (5 јануари 2016 година)
- Извештај на независниот експерт за заштита од насилство и дискриминација врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет, Практики на таканаречената „конверзивна терапија“, ОН Док. Бр. A/HRC/44/53 (1 мај 2020 година)
- УНЕСКО, *Меѓународно техничко упатство за сексуално образование: пристап преку информации засновани на докази* (УНЕСКО, 2018) <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770>
- Висок комесаријат на Обединетите нации за бегалци, „Упатства за меѓународна заштита бр. 9: тврдења за статусот на бегалците врз основа на сексуалната ориентација и/или родовиот идентитет во контекст на член 1А(2) од Конвенцијата од 1951 година и/или нејзиниот протокол од 1967 година во врска со Статусот на бегалците, HCR/GIP/12/09 (UNHRC) (23 октомври 2012 година)

Овој превод е направен со финансиска поддршка на Европската Унија и на Советот на Европа. Наведената содржина е единствена одговорност на Советот на Европа и не значи дека секогаш ги одразува ставовите на Европската Унија.

